

УДК. 82.0

*Ілля Комінярський***ІМАГОЛОГІЧНІ ІНТЕНЦІЇ У ТВОРЧОСТІ ДЖОРДЖА РИГИ**

Статтю присвячено вивченню національних образів, міжнародного сприйняття та культурної ідентичності українського народу в канадській літературі, зокрема у творчості письменника українського походження Джорджа Риги. З'ясовано особливості художньої інтерпретації образів емігрантів у його п'єсах «Листи до мого сина» та «Балада про збирача каміння».

Ключові слова: образ українця, культурна ідентичність, ментальність, асиміляція українців, канадська література.

Коминярский И. Б. Имагологические интенции в творчестве Джорджа Рыги. Стаття посвящена изучению национальных образов, межнационального восприятия и культурной идентичности украинского народа в канадской литературе, в частности в творчестве писателя украинского происхождения Джорджа Рыги. Определяются особенности художественной интерпретации образов эмигрантов в его пьесах «Письма к моему сыну» и «Балада о собирателе камней».

Ключевые слова: образ украинца, культурная идентичность, ментальность, ассимиляция украинцев, канадская литература.

Kominyarskiy I. B. Imagological Intentions in George Ryga's Literary Works. The article is devoted to the study of national images, international perception, and cultural identity of Ukrainian people in Canadian literature, particularly in literary works of George Ryga – a Canadian writer of Ukrainian origin. The article establishes the peculiarities of fictional interpretation of the images of emigrants in his dramatic works «A Letter to My Son» and «A Ballad about The Gatherer of Rocks».

Key words: image of a Ukrainian, cultural identity, mentality, assimilation of Ukrainians, Canadian literature.

Постановка наукової проблеми та її значення. У процесі осмислення національної культури та літератури актуалізується онтологічне буття українського народу за кордоном, яке відображається у літературних джерелах. Провідна роль у збереженні літературних традицій належить українським письменникам-емігрантам. Але слід зауважити, що чималий внесок у цю справу зробили представники другого покоління українців-емігрантів, серед яких потрібно виокремити Джорджа Ригу – обдарованого канадського прозаїка, талановитого публіциста та драматурга українського походження. Письменник належить до тих представників мистецтва слова, котрі збагатили як

канадську, так і українську літературу. У своїх творах Джордж Рига зображував реалії життя українців-емігрантів, їх соціальне становище у чужому канадському суспільстві. Символічним було те, що батько письменника був прототипом героїв деяких його п'єс.

Твори Джорджа Риги соціально орієнтовані. Перу митця належить 190 п'єс, дві кантати, п'ять сценаріїв для фільмів, збірник віршів. Його твори універсальні: вони виявилися актуальними та бажаними і у франкомовному Квебеці. Зауважимо, що деякі з них Гратьєн Желінас переклав французькою мовою.

Аналіз основних джерел. Теоретичними засновком дослідження є визначення Ю. Коваліва суті імагології як розділу порівняльного літературознавства: «Предметом вивчення її є функціонування художніх образів і образних систем у різнотипних відношеннях (Я – інший, свій – чужий), їх генеза, встановлення ролі та місця в історії національних та світової літератур, взаємозв'язку із соціальною дійсністю» [3, 412]. Особливий інтерес для імагології мають традиційні образи, вічні мотиви, етноментальні моделі того чи іншого письменства, переосмислювані ним архетипи, еквіваленти певного національного дискурсу в письменствах інших країн.

У Європі імагологією як літературною наукою займається серійне видання «*Studia Imagologica*» (Амстердам), яке очолюють Гуго Дизеринк (Hugo Dyserinck) та професор місцевого університету Джоєп Лірсен (Joer Leersen). Гуго Дизеринк конкретизує основні поняття та завдання імагології як дисципліни, котра зосереджена на вивченні колективних уявлень про інші етноси й культури та відкриває широке поле для дослідження психологічного підґрунтя національних конфліктів та міжкультурних взаємин, а також дискурсивної природи багатьох соціальних і культурних цінностей. У виданні «*Studia Imagologica*» також висвітлюються теми сприйняття американців у Франції та французів у США, німецький образ Нідерландів та Ірландії, британські уявлення про Норвегію як північну утопію й ін. [1, 351].

В українській науці цією проблематикою займалися в етнопсихологічному аспекті Володимир Янів [6], а в суто імагологічному – Дмитро Наливайко. Йому належать ґрунтовні дослідження закордонної рецепції України, її історії та культури («Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст.») [4].

Мета статті – висвітлити малодосліджену проблему образів українців-емігрантів у творчості Джорджа Риги, їхнє життя та соціальне становище у чужому для них англо- та франкомовному канадському суспільстві.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. «Балада про збирача каміння» Джорджа Риги є політично орієнтованим твором. Ім'я героя-маргінала залишилося невідомим. Можливо, він емігрант, що так само, як, автору перебуває в пошуках свого місця в житті. У цій книзі Рига описав ті труднощі, з якими зіткнулися українські емігранти, пристосовуючись до життя в Канаді: «Зараз мені двадцять вісім років, а у нас можна стати старим і у двадцять. Ось Джіму старіти не довелося. Моя мати стала сивою в двадцять п'ять. У батька випали зуби в моєму віці, і він помер, коли йому виповнилося сорок три» [2].

Герой Риги приречений на постійну боротьбу за виживання. Він постійно думає про причини важкого існування, яке мусить терпіти. У такій ситуації герой – емігрант, вирваний зі звичного життя своєї старої Батьківщини, або емігрант другого покоління. Їх об'єднує нездатність відчувати себе справжніми канадцами: «Наші голови забиті тим, що нам не можна. Не можна красти, не можна брехати, не можна хотіти того, за що нам нічим платити, не можна говорити нікому про свою бідність. Я хочу запитати вас: скільки в Канаді таких людей в такому становищі, як я? Скільки з них живе на фермах, які майже не дають прибутку? І які у них сім'ї?» [2].

Герої письменника намагаються вірити у те, що призначення людини – не тільки боротьба за виживання. Одна з його героїнь, сімдесятирічна Елізабет Джанко, – рідкісний оптимістичний і радісний образ. Вона любила життя і на вечірках танцювала не гірше за молодь. Саме вона говорить: «Людина живе не тільки для того, щоб збирати каміння, сіяти ячмінь і оплачувати борги». Сам автор підтримує її, та й висновок звучить життєствердно: «Смерть не може один і той же час тримати в лапах тебе і тих, хто ще залишається жити. Не може і не повинна!» [2].

Зауважимо, що в драматичних творах Джорджа Риги наявні українські мотиви «Лист до мого сина» – одна з таких п'єс. Герої п'єси мають українські імена – Іван, Марина, Дмитро. Глибока внутрішня криза характеризує стан головного героя. Якщо він пише листа, то це страшно і важко для нього: «слова, подібно камінню, так

і падають на папір». Іван – головний герой п'єси – розуміє, що повинен написати про щось давно втрачене або так і не знайдене, наприклад, про «те, як виглядають поля під час заходу сонця, чорні дерева на тлі неба» [8, 326].

Лист героя п'єси, що написав до свого сина, – це діалог двох поколінь. Старий Іван Лепа думає, що легко зможе знайти слова, котрі «дійдуть до сина», хоча він розуміє, що йому важко читати англійською [8, 326]. Лепа внутрішньо гордий за нього: «Він – освічена людина, він уміє добре говорити». Його син, Стефан, піклуючись про батька, просить його виїхати в місто. Це неможливо, оскільки станеться розрив із землею, який асоціюється для Лепи з історичною Батьківщиною. Слова молодого покоління – це ідеї нового покоління, котре дуже глибоко інтегрувалося в канадське суспільство. Вони звучать як вирок: «Я думаю, що ти повинен покинути ферму, батьку... я знайду тобі квартиру в місті... для тебе тут вже нема нічого!... і ніколи не було, і ти про це знаєш... подивися, ти продав землю, так навіщо ж ти чіпляєшся і тримаєшся за цей будинок і сад» [8, 326].

Українські емігранти в Канаді у творах Риги живуть у ситуації розмивання і руйнування меж. У новому й чужому для них канадському суспільстві традиційна свідомість втрачає свою силу. Канадське сучасне суспільство знищує її, ударяє по ідентичності. Старий Лепа визнає, що ніколи не був поляком, але не заперечує, що за допомогою польських документів приїхав до Канади. Він пам'ятає те, як один польський єврей, котрий приїхав до Канади, був змушений змінити прізвище з Одінські на Дін. Англійська мова героїв Риги особлива, наповнена слов'янськими елементами. Старий Лепа, наприклад, говорить: «I had a friend. He was a Polish, and to me, every Polyak is a mazur» [8, 335], «A hernia down here» [8, 332].

Герої п'єси Риги обтяжені власним минулим. В останніх словах головного героя п'єси, старого Лепи, Джордж Рига дає зрозуміти, що традиційна українська культура в Канаді приречена спочатку на ізоляцію в будинках і в квартирах самотніх старих емігрантів, а потім на забуття й асиміляцію, оскільки молоді українці швидко забувають про своє українське походження, втрачають мову й асимілюються. У фінальній сцені старий Лепа говорить: «Я відчуваю себе, як вмираюча людина, котра вже закрила велику книгу в своєму житті. Я сиджу на дерев'яному стільці... це легка смерть... це – очікування

останніх форм, які будуть заповнені перед темнотою, але цього не дає зробити залишок слабкого світла... Це було в Саскетчевані, де все можливо, якраз перед війною, котра починалася. Іншим разом, в Мандарі. Я бачив...» [8, 339].

Серед героїв Риги – канадці українського походження. Вони мають українські прізвища, та не всі говорять і розуміють українську мову. У «Баладі про збирача каміння» зустрічаємося з численними емігрантами – Байраками (Bayracks), Рупташами (Ruptashes), Захарчуками (Zaharchuks), Садовниками (Sadowniks), Макарами (Makars), Бурлами (Burlas). Джо Скрипка (Joe Skrypka) – один із героїв «Голодних гір», у «Sunrise on Sarah» подибуємо Майкла Томащука (Michael Tomashuk), у «Portrait of Angelica» – Грейс Стефаник, у «Night Desk» – Ромео Кучміра (Romeo Kuchmir) [2].

Отже, п'єси Джорджа Риги презентують те, як далеко відійшли деякі представники другого покоління канадських українців від свого етнічного коріння, але це не перетворює їхню творчу спадщину на щось маргінальне, як може здатися. Це, навпаки, свідчить про той значний потенціал пристосування і адаптації до нових умов, який принесли до Канади українські емігранти. Віддалившись від свого етнічного співтовариства, Рига зміг знайти своє місце в канадській літературі. У 1979 р. на одному з літературних семінарів він, коментуючи свою творчість, сказав, що «ми дискутуємо про канадську літературу в канадському контексті». Немов відповідаючи на питання про свою етнічну приналежність, Рига говорив: «Я не живу у минулому, я не живу в системі відліку часу, якою користувався мій батько» [2].

З одного боку, Рига не співвідносив себе з Україною та її літературою, оскільки в його творах домінують теми з життя українських емігрантів, з іншого – його творчість була викликана особистим досвідом пошуку свого місця в житті.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Джордж Рига художньо-філософськи порушує проблему національної ідентичності українського народу в канадській літературі. Письменник виокремлює проблему збереження національного обличчя народу, наступності поколінь, відповідальності батьків за майбутнє своїх дітей, любові до рідної землі та Батьківщини в умовах чужого канадського суспільства. Його герої – сильні патріотичні особистості, але вони не змогли передати любов до Батьківщини наступним поколінням, які поступово асимілювалися.

Таким чином, імагологічні інтенції у творчості Джорджа Риги акумулюються в образі українця-емігранта, у його соціальному становищі в чужому канадському суспільстві.

Оскільки будь-який етап історико-літературного процесу може бути актуалізований як база подальших філософсько-естетичних пошуків, то цілком закономірно, що й літературна спадщина Джорджа Риги потребує більшої уваги. Це, зокрема, стосується літературознавчих студій з вивчення творчості канадських письменників українського походження.

Список використаної літератури

1. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
2. Кирчанів М. В. Америка & Україна: література і ідентичність / М. В. Кирчанів. – Вороніж : [б. в.], 2010. – 162 с.
3. Літературознавча енциклопедія. У 2 т. Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – С. 412.
4. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика / Д. Наливайко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 347 с.
5. Рига Дж. Балада про збирача каміння. Голодні гори / Дж. Рига. – К. : [б. в.], 1968. – 187 с.
6. Янів В. Нариси з української етнопсихології / В. Янів. – Мюнхен : УВУ, 1993. – 217 с.
7. Dyserinck H. Imagology and the Problem of Ethnic Identity / H. Dyserinck // Intercultural Studies : Scholarly Review of the IAIS. – Spring, 2003.
8. Ryga G. The Other Plays. Edited by James Hoffman / George Ryga. – Vancouver : Talonbooks, 2004. – 409 с.

УДК 82.091

Тереза Левчук

ТОПОС ІНШОГО ЯК ЖАНРОТВОРЧИЙ ЧИННИК УТОПІЇ

У статті висвітлено проблему функції героя в контексті жанрових ознак утопії. З'ясовано, що, ґрунтуючись переважно на домінанті топосу, змістове наповнення жанру зводить функцію персонажів до ролі атрибута ідеального суспільства. Текстова присутність людини розгортається в імагологічному аспекті своє / чуже, досконале / недолуге.

Ключові слова: утопія, імагологія, своє / чуже, топос, жанр, Томас Мор.